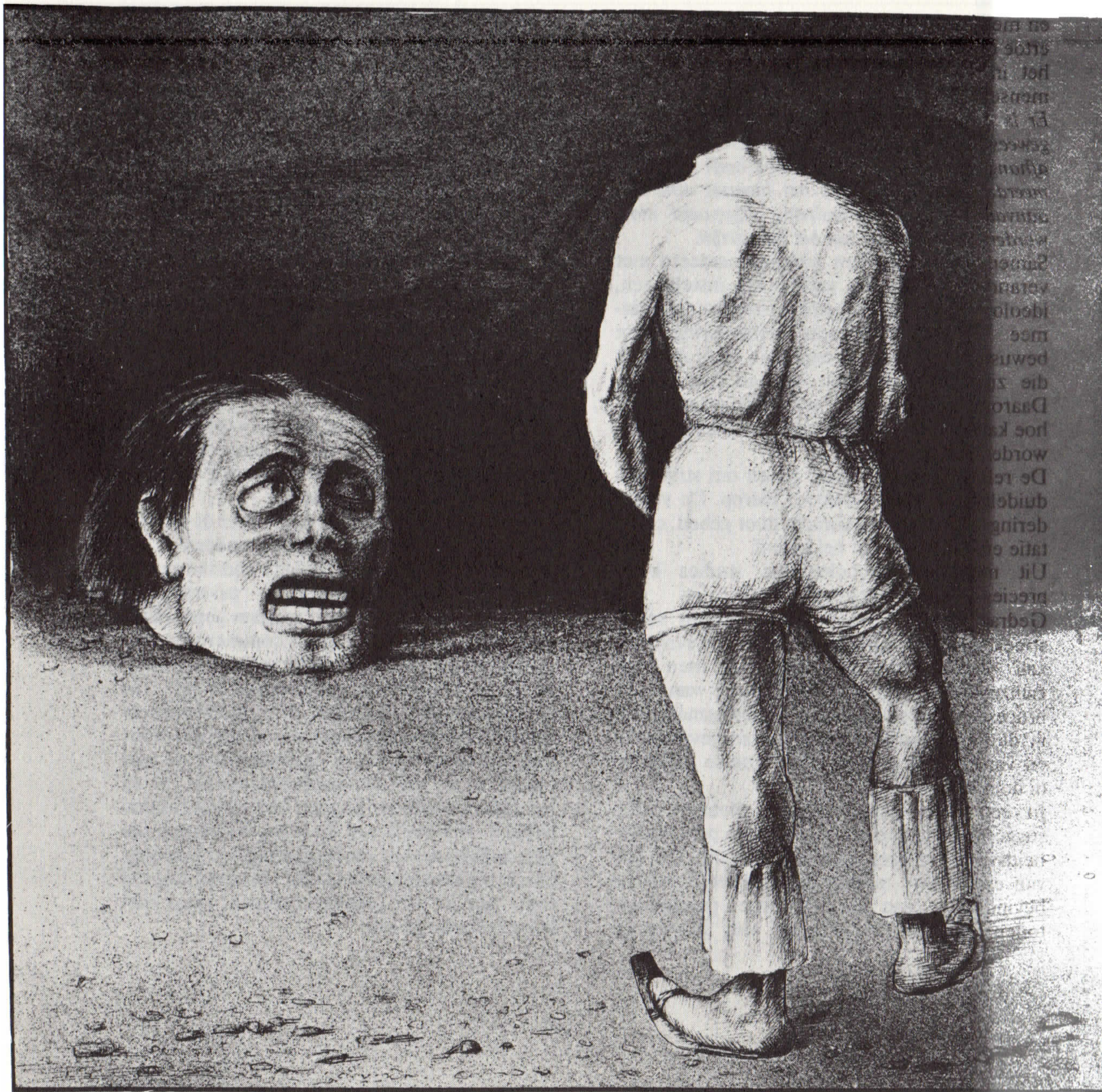

Zelfbeschouwing

DE MEESTER VAN GENE ZIJDE

Onrust veranderde hij in rust, hartstocht in liefde, storm in stilte, lood in goud.

door
Alexandra Gabrielli

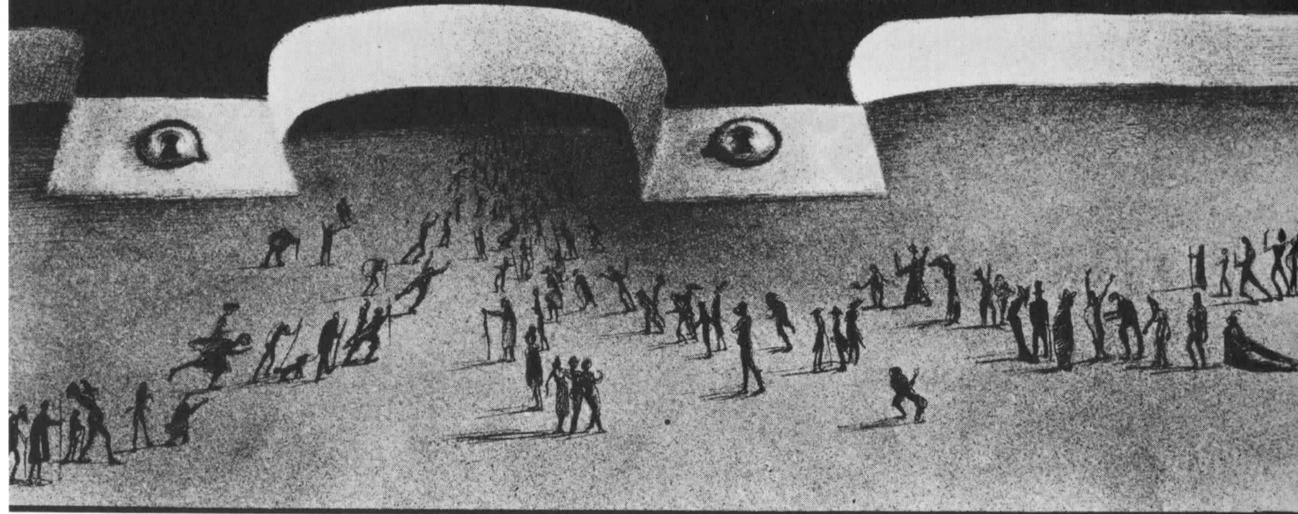
Meester Kubin, alchemist van de ziel, maker van duizenden tekeningen en schrijver van één enkele roman: "Die andere Seite" (Aan gene zijde).

Een wonderbaarlijk boek, dat na lezing ervan blijft intrigeren. Het is een boek dat het vermogen bezit de aandachtige lezer een blik te doen werpen achter de alledaagse gebeurtenissen, een wereld tevoorschijn halend waar woorden als afschuwwekkend en macaber te kort schieten. Nieuwsberichten, krantenartikelen, en nieuwsvoorlezers op de televisie die melding maken van ontvoering, gijzeling, diefstal, moord, verkrachting, leugen, ziekte en noem maar op, ach het is alles gene zijde. Het is een wereld die wij graag de werkelijkheid noemen, een monster waar niet weinigen tegenaan zitten te kijken, huiverend, zichzelf elders wensend waar dromen dè werkelijkheid behoren te zijn.

Aan gene zijde heeft tot thema dood, angst, ontbinding, grootheidswaan, obsessies, verdorvenheid en waanvoorstellingen. Het is beklemmend, geheimzinnig. Het beschrijft het proces van ontbinding van 's mensen (waan)denkbeelden, wensen en obsessies, gevormd in een "astrale" wereld, die op het moment van de dood zich tegen de stervende keert, hem aanvalt, geen pardon verlenend, want het afbraakproces is onvermijdelijk... Het is een situatie, fase, waarvan ook het *Tibetaanse Dodenboek* spreekt, waarin elk sterfelijk mens onherroepelijk terecht komt: een tussentoestand, wereld van overgang van de ene naar de andere fase.

Kubin was een man die meer dan een maal gestorven is, want sterven heeft weinig uitstaande met de lichamelijke dood, het is

foto's Albertina Museum Wenen

het proces van de ziel, overgaand van fase naar fase, iets verliezend en iets winnend. Kubin heeft dit proces getekend. Zijn angsten soms nauwelijks de baas, tekende hij alles wat hem in de weg stond.
Wie is die man die vaak zulke dreigende beelden tevoorschijn tovert, en die in een tijd van 12 weken een roman schrijft en daarna van uitputting neervalt, bevrijd van zijn koortsdromen?
Geen bruut, geen exhibitionist, welnee, een impulsieve, hartstochtelijke, dromende jongen die uitgroeit tot een wijs man die op zijn zestigste verjaardag wat schuw keek naar "gene zijde", wat voor zich uit mijmerde en - wanneer hij wat gekraak in de botten hoorde, een troostende stem hoorde zeggen: "Alles is gekomen zoals het komen moest, zo is het goed".
Ik maakte mij een voorstelling hoe de mens Kubin wel geweest moest zijn. Met *Aan gene zijde* nog vers in mijn geheugen, betrad ik het Albertina Museum in Wenen om de tekeningen van Kubin te gaan bekijken. Een aantal in grijze jassen gestoken mannen van het museum liepen gedienstig af en aan om mij de grote, tientallen tekeningen bevattende mappen, aan te reiken. Een steuntje om de tekeningen op te zetten stond voor mij. Een voor een haalde ik de tekeningen uit de map en plaatste ze, voorzichtig beetpakkend, voor me neer. Uren bracht ik door, op mijn gemak kijkend. Mij niet storend aan de lijdzame gezichten van de grijze mannen vroeg ik steeds meer. (Ik hoorde pas later dat de mappen met takels, zo verstond ik het duitse woord tenminste, naar beneden gehaald moesten worden). Ik daalde af in een ander leven en vereenzelvigde mij met, ja met wat en wie eigenlijk? Wat trok mij toch zo in Kubin? Gevoeligheid. Intensiteit. Bezieling. Worsteling. Eenzaamheid. Ziekte. Stilte. Lijden. Wijsheid. Verheffing. Niveau.
Zijn hele levensloop wekte mijn belangstelling en daar wil ik het hier over hebben. Niet over de kunsthistorische rol van Kubin, zijn ontmoetingen en relaties met andere "bekende" schilders en tekenaars of zijn techniek (die niet zo geweldig moet zijn, te horen naar experts). Wie daar meer over te weten wil komen kan in bibliotheken terecht; er zijn talrijke boeken en tijdschriftartikelen over Kubin verschenen. Kubin was een fervent briefschrijver en na zijn dood zijn verschillende briefwisselingen in boekvorm verschenen. Ook maakte hij zelf regelmatig aantekeningen, filosofeerde wat over hetgeen hem bezighield en schreef ook dat op. Later is alles van hem uitgegeven en op het ogenblik

Boven : Mierenstraat
Rechts : Jongen bij vijver

verschijnen er zelfs weer bibliofiele uitgaven. Elke gebeurtenis, voor een buitenstaander vaak maar heel onbelangrijk, wordt vaak breedvoerig uiteengezet en meerdere malen wordt het geduld van de lezer op de proef gesteld. Soms wordt zijn geduld beloond. Haast verscholen, zo onopvallend mogelijk neergeschreven, laat het wezen van Kubin zich voor de lezer ontdekken. Ik zal hier Kubin vaak zelf aan het woord laten, want niemand beter dan hijzelf kan uiting geven aan een leven, turbulent in de jeugdjaren, stil en harmonieus in de ouderdom, dat totaal was.

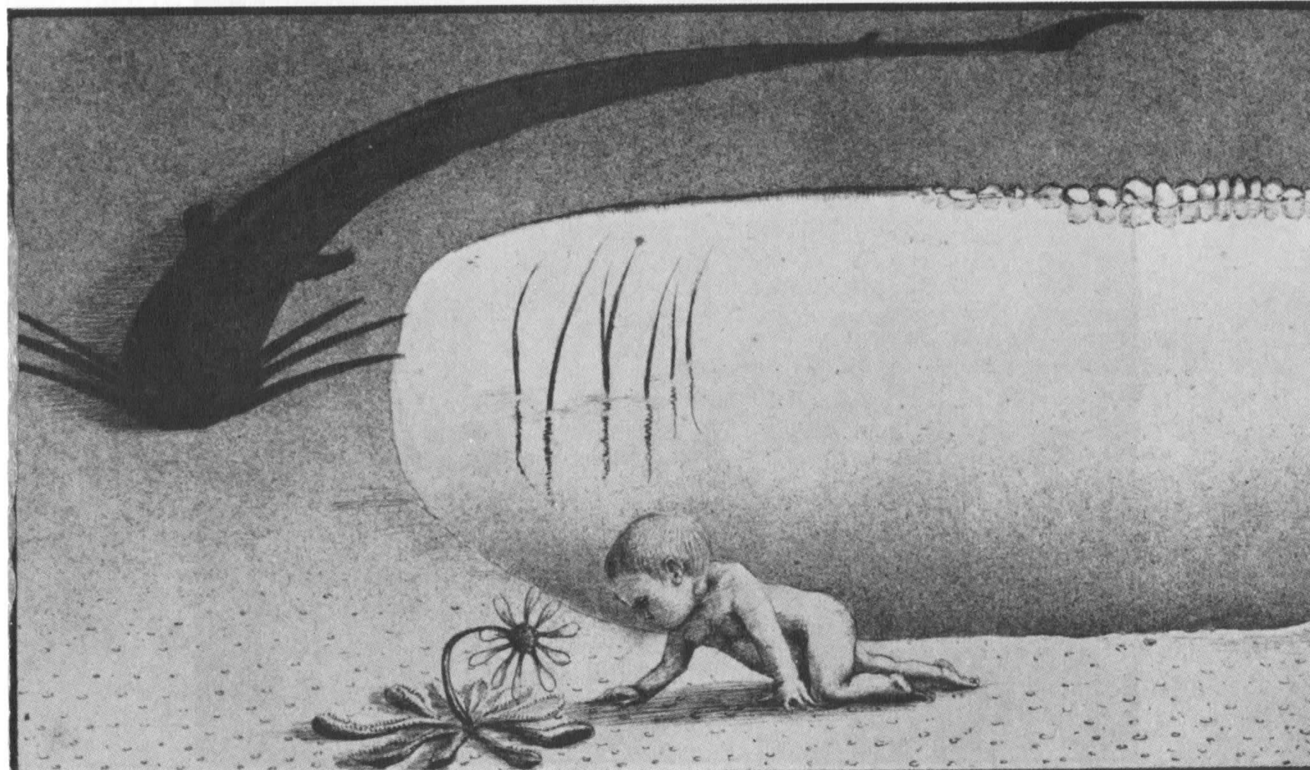
Een "wild" kind

ALFRED KUBIN werd in 1877 in Leitmeritz (nu : Litomerice), een stadje in het noorden van Bohemen geboren.

"Over de eerste twee jaar van mijn leven zwijgt mijn herinnering volkomen - ik moet een huilebalk geweest zijn, dat werd mij tenminste later vaak door mijn ouders verzekerd".

Kubins vader, vroeger officier in het leger en later landmeetkundige in oostenrijkse staatsdienst, verhuisde naar Salzburg en nog weer later, in 1882, vertrok het gezin naar Zell am See. De ondernemende Kubin bezocht herhaaldelijk buren en familieleden, dit tot wanhoop van zijn moeder, een hypernerveuze vrouw met een zwakke gezondheid. Helaas was haar geen lang leven beschoren. Zij stierf in 1887 aan tuberculose. De dood van zijn moeder zal het "wilde kind" Kubin, zoals het door familie werd genoemd, nog lang heugen :

"Ik was tien jaar oud toen mijn moeder stierf aan tuberculose. Zij was de eerste mens die ik zag sterven. Ik was erbij toen zij het H. Oliesel ontving; zij nam daarna nog afscheid van mijn vader en mij. Haar doodsstrijd maakte veel indruk op mij en grifte zich diep in mijn herinnering. Echter, nog angstiger maakte mij de mateloze vertwijfeling van mijn vader; hij hief

het lijk van de uitgeteerde vrouw uit het bed en liep daarmee huilend en om hulp roepend door het huis. Hij was toentertijd nog een oerbeeld van mannelijkheid en schoonheid, en ofschoon wij nogal zuinig moesten leven en in het geheel niet rijk waren, hield ik hem gedurende mijn kinderjaren voor een rijk man, in ieder geval voor de knapste man van de hele wereld. Daar hij gewoonlijk een gulle hartelijkheid tentoonspreidde en bedachtzaam sprak, stond deze mateloze, ongebreidelde droefheid in schrille tegenstelling tot de man die ik kende; het beangstigde mij hevig".

Angst, nieuwsgierigheid, een hartstocht voor het bizarre en ongewone, sadisme in de vorm van het kwellen van dieren, gepaard gaande aan een hypernerveuze gevoeligheid, dat was de jonge Kubin. Hij verafschuwde dwang die hem door anderen werd opgelegd, maar niettemin had hij een passie voor het soldatenleven. Hij wilde niets liever worden dan soldaat. Een zo op het oog wat vreemde combinatie, maar zin voor orde, strengheid en gehoorzaamheid waren eigenschappen waar hij heimelijk naar verlangde. Dromerijen, eenzelvigheid, dweperij en zucht naar fantasterijen hielden hem de hele dag bezig. Een onbekommerd leven wilde hij leiden, los van elke zorg. Doelloos dwaalde hij rond in bossen en tuinen; hij stootte echter steeds op tegenstand van volwassenen. Kubin, de zwakkere, zocht zijn toevlucht tot sluwigheden en listen, om toch maar ongestoord zijn eigen zin te kunnen volgen.

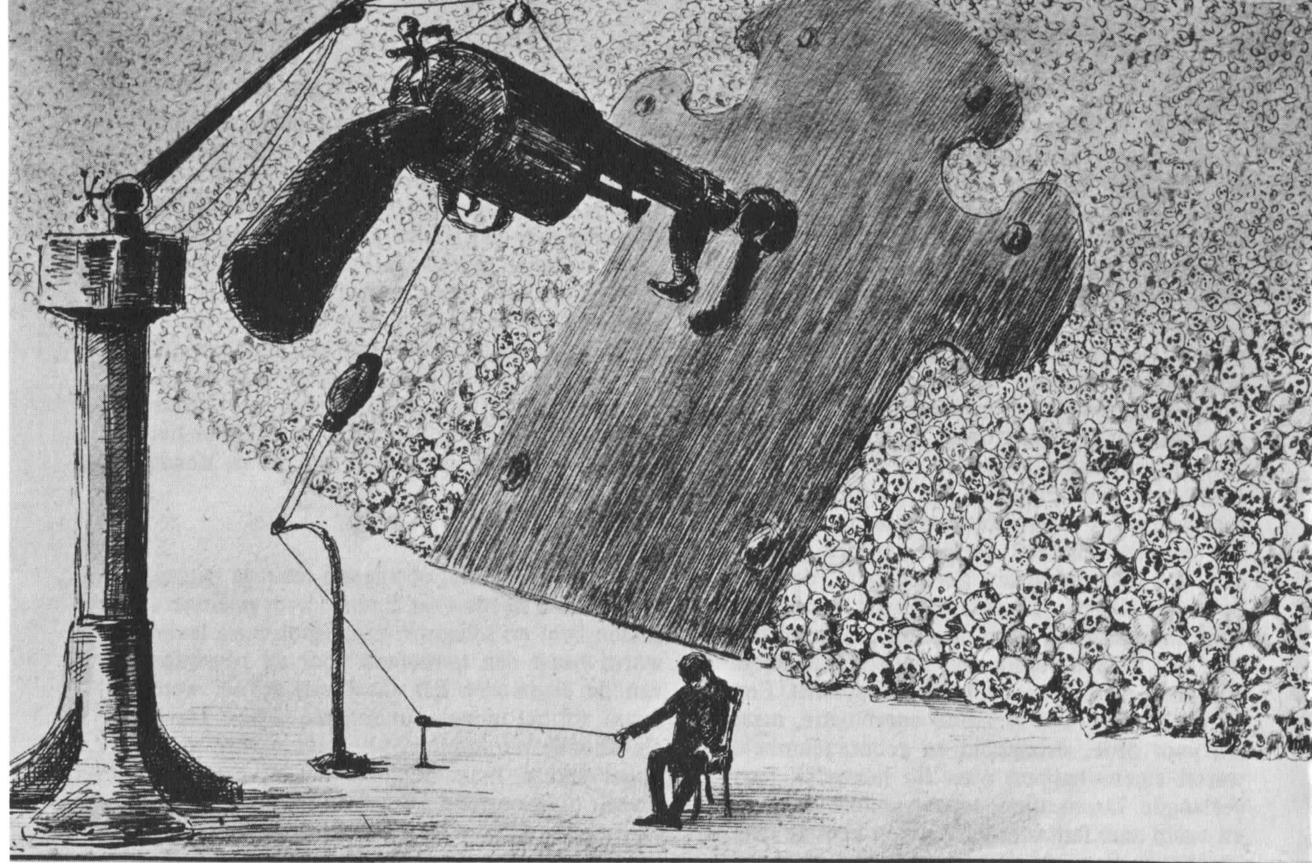
"Dan liet ik, in het geheim, mijn ingehouden gruwelijke instincten de vrije loop; ergens in een hoekje van de tuin dat verborgen op aarde lag, verzon ik folteringen die ik arme kleine dieren toebracht, dieren die het ongeluk hadden mijn pad te kruisen, en ik moet bekennen, hoe weerzinwekkend ik het vandaag ook vind en hoe vaak ik het later ook berouwd heb, ik ondervond sterke lustgevoelens bij mijn daden. Maar al korte tijd daarna verloor ik de vreugde aan dit vreselijk tijdverdrijf. Volkomen gelukkig, zelfverzekerd en vrij voelde ik mij alleen maar in het spel, alleen en ook met vrienden".

Tijdens de godsdienstlessen luisterde Kubin met spanning naar de Bijbelverhalen. Ja, de spanning steeg wanneer tijdens de Paasweek het lijden en sterven van Jezus verteld werden. In de kerk bad hij en nam zich al het goede voor. Wanneer hij op oudere leeftijd een kerk binnentrad en de wierook opsnoof, kwamen de jeugdbeelden in zijn herinnering terug en merkte hij dat door de jaren heen een gevoel voor het religieuze en zijn geheimen zijn leven steeds vergezelde.

Jeudcrisis

Afdalend tot de hel, opstijgend naar de hemel, Kubin werd steeds weer heen en weer geslingerd tussen licht en schaduw. Zijn emotionele leven wordt haast een toetssteen voor de roerselen van de eigen ziel. Elk facet van gevoel werd totaal, tot het uiterste, ondergaan. Angst zowel als vreugde werden intens beleefd, niet zo maar oppervlakkig, maar stijgend van niveau naar niveau, in hevigheid toenemend tot het draagvermogen uitgeput was. Kubin bezat een zeldzaam voorkomende gevoeligheid, vooral in de jeugdjaren. Altijd balancerend op de rand van de grenzen van de eigen gevoelszones, steeds weer dreigend in diepe afgronden te vallen, streed Kubin een constante strijd, maar met moed en ten koste van veel. Maar langzamerhand zou hij erin slagen elke donkere hartstocht om te keren in zijn positieve tegendeel. Daarom was hij een alchemist van de ziel. Hij maakte van lood goud. De depressies (lood) die Kubins leven, wij mogen wel zeggen, teisterden, zegevierden nooit, maar dolven altijd weer het onderspit. Hij ging ook geen enkele uitdaging uit de weg en meermalen daagde hij zichzelf uit:

"Innerlijk voelde ik aanhoudend een opgewonden beven; het kwam mij voor alsof alle

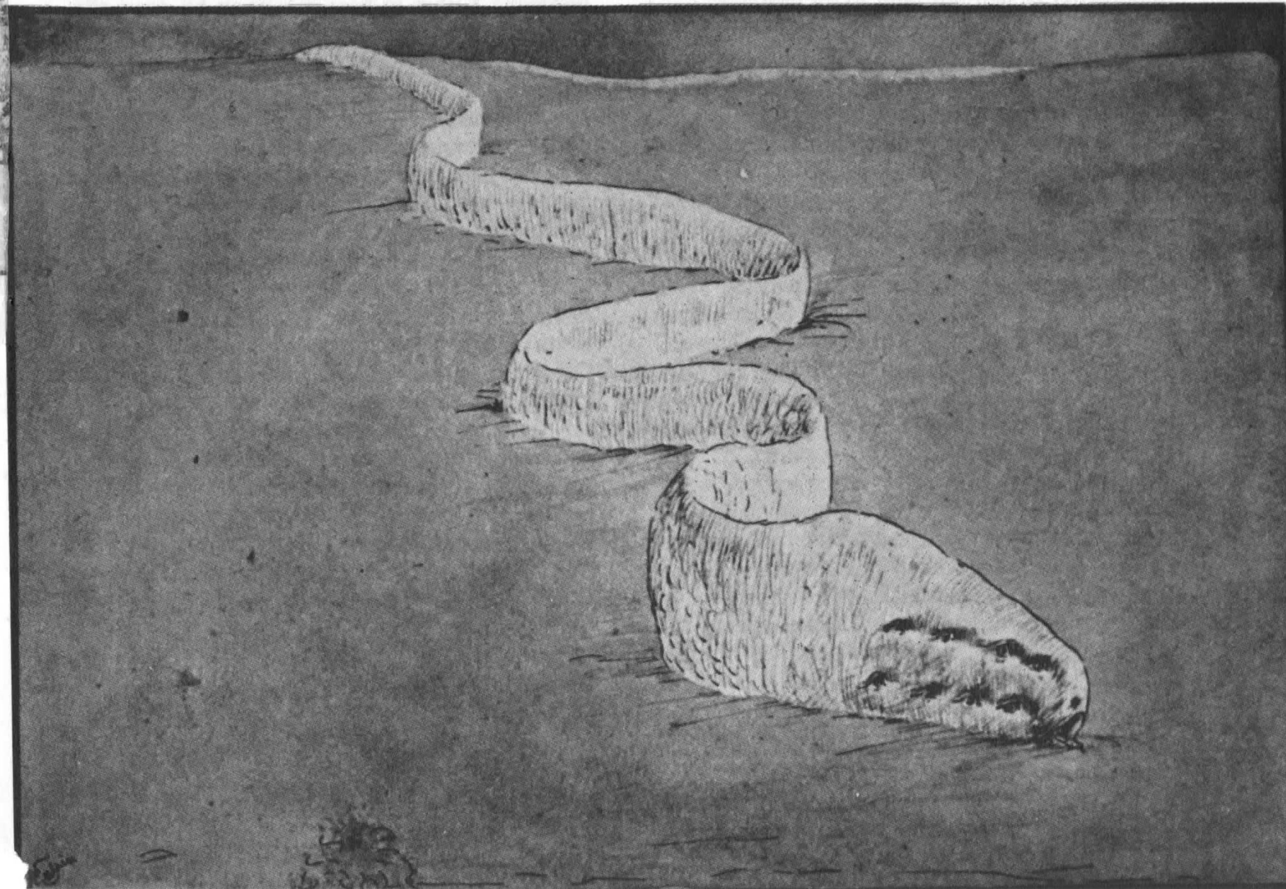

remmingen van mij afvielen. Zo kon het niet verdergaan ! Een doffe levensmoeheid overviel mij, en vastbesloten wilde ik, na een heftige ruzie die ik met een vriend gehad had, een einde maken aan mijn mislukte leven. Met dit doel voor ogen reisde ik met een goedkope oude revolver in mijn zak naar de veraf gelegen plaats van mijn kinderjaren om mij daar op het graf van mijn moeder een kogel door het hoofd te jagen. Nu moet ik weemoedig glimlachen als ik aan deze romantische jeugdcrisis terugdenk. Eerst bleef de trein door wateroverlast op de rails een paar uur stilstaan, en zo kwam ik pas na een lange omweg, die twee dagen duurde, maar mij ook ontnuchterde, diep in de nacht in Zell am See aan. Bij het graf van mijn moeder aangekomen, bad ik met alle kracht tot God en ik bad tot mijn moeder opdat zij mij de nodige standvastigheid zou schenken en mij mocht vrijwaren voor lafheid. Toen wachtte ik nog op de volgende klokslagen in de hoop dat er toch nog ergens vandaan hulp zou komen, maar er kwam niets en de gedachte dat ik spoedig naar mijn vader zou moeten gaan, weer naar Klagenfurt teruggestuurd zou worden en iedereen om vergiffenis zou moeten vragen, wees ik als té smadelijk, als eenvoudig onmogelijk van mij af".

Kubin drukte op de trekker. Maar het verroeste wapen weigerde en om voor de tweede maal af te drukken en de plaats waar geschoten moest worden - de slaap - te markeren, had hij niet

Boven : zelfmoord
Rechts : Argwaan

meer de psychische kracht.
"Het werd mij teveel".
Kubin was de schandvlek van de familie en zijn vader tot wanhoop. De hopeloze jongen die niet wilde leren op het gymnasium werd ten einde raad naar een oom in Klagenfurt gestuurd. Daar bracht Kubin vier jaar door. De oom was fotograaf. Hij leerde Kubin veel, maar ook voor dit nog in de kinderschoenen staande vak toonde de jongen weinig belangstelling. Vele uren bracht hij door met het lezen van de filosofieën van Schopenhauer en Nietzsche. Hij bezocht cafés en dronk om zich te amuseren, werd verliefd op meisjes, maar zij beantwoordden de jonge piekeraar nimmer met hun liefde. Ook hield Kubin er slangen en andere kruipende dieren op na. Met een vriend bezocht hij hypnotiseurs en hij bracht spannende uren door tijdens séances. Maar Kubins gevoeligheid in acht genomen is het niet verwonderlijk dat hij in het geheel niet opgewassen was tegen deze speciale atmosfeer. De séances brachten hem volkomen in de war en hij raakte zo nerveus dat hij op den duur niets anders meer deed dan rusteloos om het huis heenlopen, of inert op bed in zijn kamer liggen. Kubins vader schreef in een brief die bewaard is gebleven: "Ik gaf hem 5 fl. zakgeld in de maand, van mijn zwager kreeg hij dan nog 10 fl. per maand. Hij had toch alles, een voortreffelijke verzorging, een mooie kamer. De lieflijke tuin. Maar ook dat werkte niet. Alfred begon te dwepen, hele nachten liep hij om het huis heen. Overdag was hij dan oververmoeid".
Kubins hem eeuwig begeleidende kameraden,

melancholie en pessimisme, tobberijen, zij bleven hem plagen en zij leidden tot de reeds genoemde poging tot zelfmoord.
Zijn vader, naar wie Kubin wilde terugkeren, wilde hem niet meer in huis toelaten. De oom voelde evenmin meer voor het gezelschap van zijn neef en zette hem onmiddellijk het huis uit.
Wat nu ? Een oude liefde bood uitkomst. Het leger. Te jong om toegelaten te worden soebatte en smeekte Kubin om toch maar vooral te worden aangenomen, een wens die leidde tot een precies achttien dagen durend soldatenleven. Zelf vertelt hij dat hij zich heel wat beter voelde dan in de daaraan voorafgegane achttien jaar en voor het eerst sinds jaren voelde hij zich in zijn element. Bovenal gaf het gevoel niet alleen onderdrukt te worden hem extra vreugde.
"Bovendien was het een heel nieuw en interessant leven en vaak overviel mij een geluksgevoel. Helaas kon ik de zware inspanningen met de beste wil van de wereld niet verdragen. Ik kon het zware werk niet verrichten; men moest mij vaak te hulp komen en ik was gauw moe".
De dood van zijn commandant werd de aanleiding tot een ommekeer in Kubins leven.
Kubin werd belast met de zorg voor de begrafenisdienst voor zijn commandant. Maar nog voordat de begrafenis was begonnen viel Kubin op door overdreven en zenuwachtige gebaren. De organisatie werd teveel voor zijn zenuwgestel. Hem werd bevolen op zijn kamer te blijven en de dienst niet bij te wonen. Vanuit zijn vertrek hoorde hij de treurmuziek.
"Ik wierp mij op mijn strozak en verloor mijn bewustzijn. Een delirium, dat wellicht al veel langer in mij gesluimerd had, had mij bevangen". Kubin werd naar het garnizoenshospitaal gebracht. Zijn crisis duurde drie maanden. Na nog eens drie maanden van herstel keerde hij terug naar zijn vader. Dat was het einde van de militaire loopbaan. Op alle gebieden was hij nu mislukt.

Tijdens de maanden van herstel in zijn ouderlijk huis begon Kubin weer te tekenen, hoofdzakelijk landschappen. Een vriend van zijn vader raadde aan Kubin naar de academie in München te sturen. Deze raad scheen de vader een laatste redmiddel. Op 21-jarige leeftijd begon Kubin een nieuw leven. Zijn voorliefde voor het surrealistische en symbolistische toonden zich reeds in belangstelling voor het werk van Klinger, Goya, De Groux, Rops, Munch, Ensor en Redon. Klinger, Munch en Redon ontmoette Kubin ook persoonlijk.
Ook het werk van Holbein en Velazquez maakte diepe indruk op hem, maar wekte tevens nieuwe vertwijfeling ten aanzien van zijn eigen talent. Zijn eigen kunst leek hem zinloos toen hij het werk van de grote meesters aanzag. Weer had de depressie Kubin in haar macht en hij deed alle pogingen die hij maar kon bedenken om aan haar wurgende greep te ontkomen. Hij gaf zich over aan "allerlei mogelijke verstrooiingen en losbandigheden waardoor alles nog erger en weerzinwekkender werd", schrijft hij.
Hij nam de boeken van Nietzsche en Schopenhauer weer ter hand. Perioden van ziekte en van uitputting. En langzamerhand ontsnapte hij aan de melancholie. Hij ging spookachtige en karikaturale wezens tekenen. Klinger was een openbaring voor Kubin, toen hij diens werk bekeek in het Kupferstichkabinett.
"Ik geraakte in een roes, gelukzaligheid maakte zich van mij meester." Anders dan vroeger werd hij nu door het kijken naar andermans werk geïnspireerd en hij kreeg de zekerheid dat hij met zijn eigen werk zou slagen. Hij deed een belofte : zijn hele leven wijden aan het scheppen van zulke tekeningen.
Kubin zou Kubin niet zijn als hij zich niet weer totaal zou laten meeslepen door de nieuwe gewaarwordingen :
"Met een nog overvol hart zweefde ik door de stad en betrad 's avonds een variététheater, want ik zocht een drukke omgeving om een innerlijke

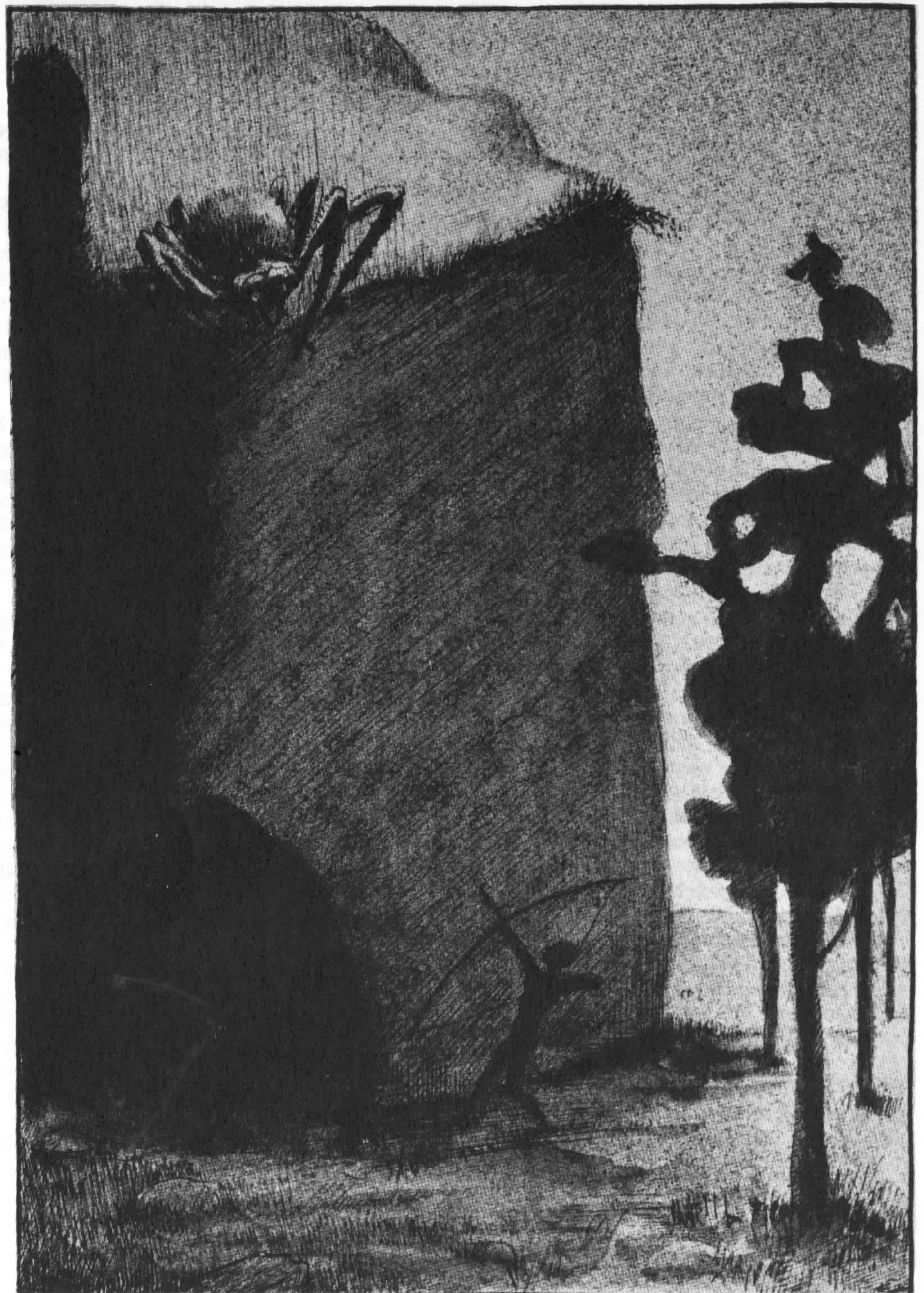
melancholie en pessimisme, tobberijen, zij bleven hem plagen en zij leidden tot de reeds genoemde poging tot zelfmoord.
Zijn vader, naar wie Kubin wilde terugkeren, wilde hem niet meer in huis toelaten. De oom voelde evenmin meer voor het gezelschap van zijn neef en zette hem onmiddellijk het huis uit.
Wat nu? Een oude liefde bood uitkomst. Het leger. Te jong om toegelaten te worden soebatte en smeekte Kubin om toch maar vooral te worden aangenomen, een wens die leidde tot een precies achttien dagen durend soldatenleven. Zelf vertelt hij dat hij zich heel wat beter voelde dan in de daaraan voorafgegane achttien jaar en voor het eerst sinds jaren voelde hij zich in zijn element. Bovenal gaf het gevoel niet alleen onderdrukt te worden hem extra vreugde.
"Bovendien was het een heel nieuw en interessant leven en vaak overviel mij een geluksgevoel. Helaas kon ik de zware inspanningen met de beste wil van de wereld niet verdragen. Ik kon het zware werk niet verrichten; men moest mij vaak te hulp komen en ik was gauw moe".
De dood van zijn commandant werd de aanleiding tot een ommekeer in Kubins leven.
Kubin werd belast met de zorg voor de begrafenisdienst voor zijn commandant. Maar nog voordat de begrafenis was begonnen viel Kubin op door overdreven en zenuwachtige gebaren. De organisatie werd teveel voor zijn zenuwgestel. Hem werd bevolen op zijn kamer te blijven en de dienst niet bij te wonen. Vanuit zijn vertrek hoorde hij de treurmuziek.
"Ik wierp mij op mijn strozak en verloor mijn bewustzijn. Een delirium, dat wellicht al veel langer in mij gesluimerd had, had mij bevangen". Kubin werd naar het garnizoenshospitaal gebracht. Zijn crisis duurde drie maanden. Na nog eens drie maanden van herstel keerde hij terug naar zijn vader. Dat was het einde van de militaire loopbaan. Op alle gebieden was hij nu mislukt.

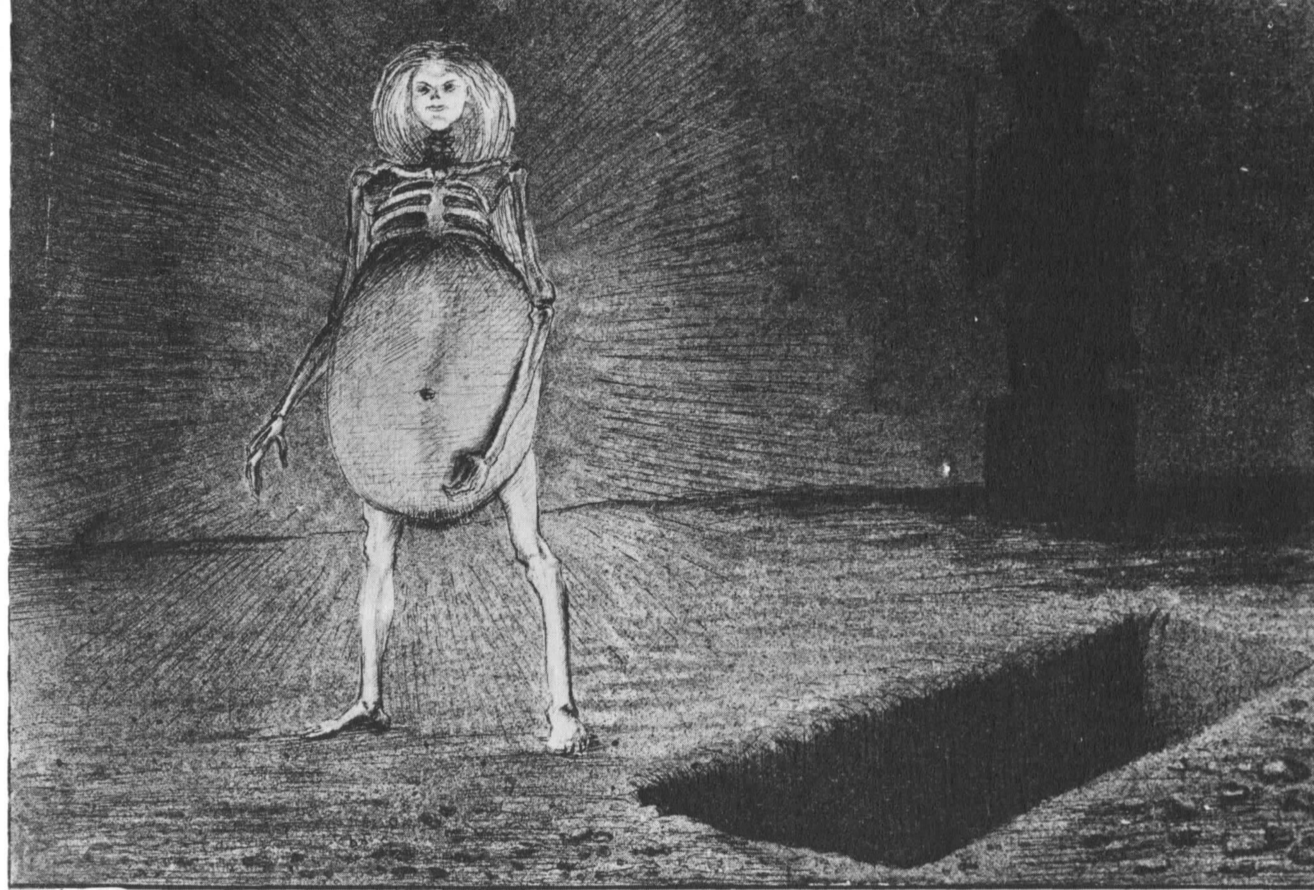
Tijdens de maanden van herstel in zijn ouderlijk huis begon Kubin weer te tekenen, hoofdzakelijk landschappen. Een vriend van zijn vader raadde aan Kubin naar de academie in München te sturen. Deze raad scheen de vader een laatste redmiddel. Op 21-jarige leeftijd begon Kubin een nieuw leven. Zijn voorliefde voor het surrealistische en symbolistische toonden zich reeds in belangstelling voor het werk van Klinger, Goya, De Groux, Rops, Munch, Ensor en Redon. Klinger, Munch en Redon ontmoette Kubin ook persoonlijk.
Ook het werk van Holbein en Velazquez maakte diepe indruk op hem, maar wekte tevens nieuwe vertwijfeling ten aanzien van zijn eigen talent. Zijn eigen kunst leek hem zinloos toen hij het werk van de grote meesters aanzag. Weer had de depressie Kubin in haar macht en hij deed alle pogingen die hij maar kon bedenken om aan haar wurgende greep te ontkomen. Hij gaf zich over aan "allerlei mogelijke verstrooiingen en losbandigheden waardoor alles nog erger en weerzinwekkender werd", schrijft hij.
Hij nam de boeken van Nietzsche en Schopenhauer weer ter hand. Perioden van ziekte en van uitputting. En langzamerhand ontsnapte hij aan de melancholie. Hij ging spookachtige en karikaturale wezens tekenen. Klinger was een openbaring voor Kubin, toen hij diens werk bekeek in het Kupferstichkabinett.
"Ik geraakte in een roes, gelukzaligheid maakte zich van mij meester." Anders dan vroeger werd hij nu door het kijken naar andermans werk geïnspireerd en hij kreeg de zekerheid dat hij met zijn eigen werk zou slagen. Hij deed een belofte : zijn hele leven wijden aan het scheppen van zulke tekeningen.
Kubin zou Kubin niet zijn als hij zich niet weer totaal zou laten meeslepen door de nieuwe gewaarwordingen :
"Met een nog overvol hart zweefde ik door de stad en betrad 's avonds een variététheater, want ik zocht een drukke omgeving om een innerlijke

druk die steeds heviger werd kwijt te raken. Er gebeurde daar in mijn ziel iets zeer merkwaardigs en voor mij beslissends, dat ik vandaag nog niet helemaal begrijp, hoewel ik er veel over nagedacht heb. Toen namelijk het orkestje begon te spelen, scheen mij ineens de hele omgeving helderder en scherper, als in een ander licht. In de gezichten om mij heen zag ik ineens dier-menselijke eigenaardigheden. Alle geluiden waren heel vreemd, bijzonder, van hun oorzaken losgekoppeld. Het klonk allemaal als een spottend, kreunend, dreunend door elkaar gepraat, dat ik niet kon verstaan, maar dat toch duidelijk een spookachtige, innerlijke betekenis scheen te hebben. Ik werd treurig, hoewel mij toch een bijzonder geluksgevoel doorstroomde en ik dacht weer aan de tekeningen van Klinger toen ik daarnaar keek en bij mijzelf naging hoe ik nu wel zou werken. Toen kreeg ik een stroom visioenen van zwart/witte beelden, het is helemaal niet te beschrijven welk een duizendvoudige rijkdom mij mijn verbeeldingskracht voortoverde. Ik verliet snel het theater, want de muziek en het licht stoorden mij".
Kubin liep verder door de straten van de stad, alles kwam hem ongewoon voor. Hij ging nog thee drinken in een theesalon, maar de serveersters waren "als wassen poppen door God weet welk mechanisme in beweging gezet". De gasten leken onwerkelijke schaduwen, die hij verraste bij hun satanische bezigheden. Alles kwam hem verdacht voor.
"Wat ik van deze voorstellingen; die heel makkelijk wisselden en waartoe ik mij heel passief verhield, kon vasthouden tekende ik met enkele streken op een bloknootje. Ook op weg naar huis duurde deze innerlijke storm. Thuis viel ik als een dode op het bed en sliep vast en droomloos tot de avond van de volgende dag".

Een bitter inzicht

Met geestdrift maakte Kubin in de daaropvolgende maanden honderden tekeningen. Vaak zouden deze wonderlijke situaties nog terugkeren. In 1902 hield Kubin, hij was toen 25 jaar, zijn eerste tentoonstelling. In deze tijd leerde hij ook Klee en Munch kennen.
En dan bereikt zijn "aards geluk een hoogtepunt". Hij ontmoet Emmy Bayer, wordt overweldigd door liefde: "Alles wat ik tot dan toe onder de naam liefde had ervaren, verbleekte volledig naast deze echte en diepe hartstocht die mij nu gegrepen had. Eerlijk gezegd dook soms ook bange twijfel op of het wel verstandig was deze liefdesband met een huwelijk te bezegelen".
Hij vroeg de jonge vrouw ten huwelijk. Maar, opnieuw, gebeurde het anders dan Kubin zich voorgesteld had. Een nieuw onheil aan de horizon kondigde zich reeds aan. Zijn aanstaande bruid werd ziek en stierf binnen tien dagen. "Weer verloor ik alle levensmoed en verspilde mijn spaargeld omdat het nu geen enkel doel meer diende".
Opnieuw volgden maanden van depressie en zelfverwijten. Hij schrijft aan zijn zuster Maria in 1904:
"Sinds ik als mens ben begonnen met denken, kwam ik tot een bitter en onverbiddelijk inzicht, nl. dat het leven, mijn leven, steeds, van minuut tot minuut, werkelijk pijnlijk is. Gevoelens van onvervulde wensen, onbehagen, de ergste lichamelijke pijnen en de vreselijke twijfel, en alle schakeringen daartussen, ja de onaangename toestanden wisselen elkaar steeds af als de kralen aan een gebedssnoer. Slechts de angst voor het ogenblik van sterven, houdt mij nog in het leven..."
Een tragischer brief kan men zich nauwelijks voorstellen. Maar al spoedig leert hij een andere vrouw kennen, Hedwig Gründler met wie hij in hetzelfde jaar nog trouwt. Samen met haar reist hij naar het buitenland en ondervindt dat zij een trouwe levensgezellin is die veel steun geeft, ondanks haar zwakke gezondheid.
De visioenen uit de jaren 1900-1903 worden

Het ei

steeds zeldzamer. Hij verhuist naar Zwickledt en betrekt een landhuis dat hij "Mijn Ark" noemt. Op deze afgelegen plaats brengt Kubin de rest van zijn leven door. De eenling verdiept zich in oude boeken over mystici, zowel uit het Oosten als het Westen. Urenlang wandelt hij in de bossen. Nog een paar maal zullen gevoelens van onlust en onrust bezit van hem nemen. Totdat de climax wordt bereikt. De man die reeds tientallen malen gestorven en herboren was, moet een zware doodsstrijd gestreden hebben in de periode toen hij zijn boek *Die andere Seite* schreef. Teruggekomen van een reis uit Italië zag hij plotsklaps zijn gehele omgeving weer als nieuw. Desondanks was hij niet in staat een teken op papier te zetten. Zichzelf geweld aandoend schreef hij in 12 weken een "fantastische roman". Het boek had onmiddellijk succes en maakte Kubin op slag bekend. Hij illustreerde het boek zelf en maakte daarbij tevens zijn debuut als illustrator van boeken. Hij zal er nog tientallen illustreren.

Keerpunt

"Aan gene zijde" werd een keerpunt in Kubins psychische ontwikkeling.

"Ik kreeg tijdens het schrijven het gerijpte inzicht, dat niet alleen in de bizarre, grootse en komische ogenblikken van het bestaan de hoogste waarden liggen maar dat ook het pijnlijke, onopvallende en alledaagse dezelfde geheimen bevatten. Enige tijd na dit intermezzo dat de lucht weer opklaarde voelde ik mij vol creativiteit en ging weer aan het werk. Nu stonden mijn kunstzinnig talent en zijn grenzen mij duidelijk voor ogen. Ik weet, ik bezit geen sterk, technisch talent en een zekere hoekigheid zal wel altijd aan mijn werk blijven kleven; ik ben naast kunstenaar ook piekeraar, ziener... Verder, de voorstellingen van absurde gecombineerde fantasterijen, zoals varkens met stralenkransen, huizen met grote oren, vulkanen met fonteinen van bloed, hadden nu niet meer die sterke bekoring die zij vroeger hadden. Nu greep mij meer het dagelijkse leven aan, zo mysterieus verankerd in de mensen, dieren, planten en de stenen, in elk geschapen en ongeschapen ding."

Stilaan verlaat Kubin zijn visioenen, of liever, hij brengt zichzelf zo ver dat de visioenen niet meer komen en gaan wanneer zij dat willen. De bezetenheid maakt plaats voor beheersing en naar diepe wijsheid zal het nieuwe streven uitgaan van de man die bijna als een kluizenaar leefde.

Nog een maal zal hij uit zijn evenwicht raken, namelijk als zijn goede vriend Franz Marc sterft. Kubin raakte in trance en koortsachtige bezetenheid had andermaal vat op hem. Gekweld door zielepijnen, werd hij tot het lezen van Boeddha's uitspraken gebracht. Boeddha die leerde dat het leven, of althans de werkelijkheid die wij dagelijks waarnemen een illusie is. Hartstochtelijk wierp Kubin zich op zijn nieuwe liefde. Alles leek hem Maya, illusie toe, zijn kunst, zijn denken, zijn leven. Hij trok zich terug, verbrak elke briefwisseling met vrienden en familie en maakte een laatste beschikking op voor zijn bezittingen en zijn kunst die hem nu geheel onverschillig waren geworden. Hij

Alfred Kubin in 1903

richtte een kleine ruimte als "cel" in, waarin slechts een strozak en een wastafel stonden. Hij stond vroeg op, maakte zijn kleren in orde, en de cel, die buiten hem niemand mocht betreden. Hij at minder dan anders, liefst geen vlees en zwierf, urenlang, weer of geen weer, door het bos. Hij ging zelfs zo ver dat hij een groot aantal regenwormen, na een regenbui, van de weg opraapte en ergens anders neerlegde, opdat zij niet vertrapt zouden worden. Avond na avond las Kubin over Boeddha en diens volgelingen en deed de voorgeschreven ademhalingsoefeningen zo rigoreus dat hij na korte tijd een drukkend gevoel op zijn borst kreeg. Zijn hart begon zo heftig te kloppen dat de angst hem letterlijk naar de keel steeg. Geschrokken zag hij verder maar af van het

in 1949

boeddhisme en keerde terug tot zijn normale leven. Deze periode noemde hij zelf "mijn boeddhistische crisis"; zij had precies tien dagen geduurd.
Kubin kwam langzamerhand tot het inzicht dat de mens in de "slangenkronkels" van een wereldmachine verstrikt is geraakt. De mensen zijn de toneelschrijvers, regisseurs en spelers in het stuk. De rollen zijn verdeeld. Hij schreef dat hij het spook had *doorzien*. Hij wilde een "praktiker" zijn.
"Zorgvuldig, met een nooit ophoudend geduld en vast vertrouwen oefen ik dagelijks om de korst van mijn menszijn te doorbreken. ... De storm van verwarrende gedachten voegt zich naar mijn wil. De innerlijke zin is heer geworden over de uiterlijke zinnen".

Kubin komt te voorschijn als een werker, een arbeider aan zijn ziel. Hij bouwde daar in zijn huis in Zwickledt een tempel, waaruit klanken van wijsheid werden gezonden. Hij dacht na over de vergankelijkheid van het aardse, gelaten, maar hij zag het goede in het aardse "en dat eist ware heldenmoed", schreef hij. "Herkennen en willen zien is steeds het voorportaal naar werkelijk Herkennen en Zien".
Kubin begaf zich eens in de duisternissen van de eigen ziel. Misschien een voorwaarde tot het wakker roepen van alle zintuigen, zintuigen van de ziel?
Kubin werd 82 jaar oud. Hij nam nog de tijd zijn gevoelens uit te drukken en te interpreteren, dat blijkt herhaaldelijk uit zijn eigen woorden. Hij besefte dat de levensgang van de mens vele fasen doormaakt wier betekenis de ziel pas dan verstaat, wanneer hij reeds overgegaan is tot een volgende fase. Een zekerheid, verworven door eigen ervaring en beleving, gedragen door een subtiel onderscheidingsvermogen, maakte plaats voor de twijfel uit de jeugdjaren. De kwellingen en het lijden maakten plaats voor vreugde en genegenheid. Dat is ware alchemie. Het omkeren van driften, hartstochten, depressies in hun positieve tegendeel. Het omkeren van donker in licht, van negatief in positief. Het is *niet* het *uitroeien* en *onderdrukken* van de driften e.d. dat te maken heeft met het "omhoog"stijgen, dat lukt nooit. Onrust veranderde hij in rust, hartstocht in een stuwend verlangen naar liefde, storm in stilte, visionaire fantasterijen in scheppende fantasie. Lood in goud. Dat was Kubin.

De nederlandse vertaling van *Die andere Seite,* verscheen enkele jaren geleden bij de Arbeiderspers, Amsterdam. Titel : *Aan gene zijde.*

Bij Edition Spangenberg, München, verschenen enkele genummerde bibliofiele uitgaven : Aus meiner Werkstatt - Die wilde Rast - Aus meinem Leben.

Een jaar geleden is ook een film naar het boek Die andere Seite in roulatie gegaan : *Traumstadt,* geregisseerd door Johannes Schaaf. Deze film is ook in de bioscopen van Nederland vertoond.